

ti 24.9.2019

Hyvä opetusministeri Li Andersson

Käännyn suoraan puoleenne seuraavissa viidessä uskonnonvapausasiassa.

1) Halunne ET:n avaamisesta kaikille. Kerroitte Helsingin Sanomille 10.9.2019, että opetusministeriö (OKM) selvittää alkaneella hallituskaudella elämänkatsomustiedon (ET) avaamista kaikille koululaisille.

Yhdistyksemme ei ole muutoksen kannalla, sillä hanke voi vaarantaa ET:n uskontoihin nojaamattomuuden. Valtakirkko voisi pyrkiä ET:n uskonnollistamiseen viittaamalla sitä opiskeleviin jäseniinsä. Sekulaaria vaihtoehtoa etsivät valtakirkon jäsenet eivät tällöin sellaista edes löytäisi. Tosin ET:n opetus aikuisten lukiokoulutuksessa ja aikuisten perusopetuksessa ei ole kärsinyt siihen osallistuvien kirkon jäsenten tähden. Kovin moni kirkkoon kuuluva oppilas ja opiskelija ei myöskään välttämättä siirtyisi ET:hen, mutta he saattaisivat silti muodostaa jopa opetusryhmän enemmistön.

Kuka peruskoulun oppilaan valinnan tekisi? Huoltajista yksi vai he yhdessä? Alakoulun osalta tähän ei ottanut kantaa edes Marjatta Stenius-Kaukonen (vas), joka (LA 24/2001 vp) ehdotti päätösvaltaa yläkoulussa oppilaalle itselleen.

Muutos voisi vaarantaa jopa koko ET:n olemassaolon, sillä se kiihdyttäisi vaatimuksia *uskontotiedosta*. Tämä taas merkitsisi paluuta aikaan ennen vanhan uskonnonvapauslain voimaantuloa 1923, sillä kyseessä olisi jälleen kaikille pakollisesta, yhteisestä uskonnonopetuksesta, joka loukkaisi tieteen käsitystä luonnosta koko todellisuutena. Oikea tapa lopettaa oppilaiden erottelu katsomuserusteina olisi poistaa kaikenmoinen uskontoinen opetus.

2) Uskonnonvapauslain ikärajojen alentaminen. Yhdistyksemme pitää perustavampana ja perustellumpana uskonnonvapauslain muuttamista sallimaan 12 vuotta täyttäneen erota uskonnollisesta yhdyskunnasta (tai sellaiseen liittyä) omalla päätöksellään, jolloin perusopetuslakia olisi muutettava niin, että uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomalle 12 vuotta täyttäneelle oppilaalle opetetaan ET:tä, ellei hän itse ilmoittaudu enemmistön uskonnonopetukseen. Kompromissina olisi käyttää 14 vuoden ikärajoja. Muutos toki tarvitaan kouluopetuksesta riippumattakin, mutta olisi erityisesti väärin, että ET:hen tulisi oppilaita, jotka olisivat kirkon jäseniä vastoin tahtoaan ja tällöin kirkon hyväksikäytettävänä ET:n uskonnollistamiseen tai tuhoamiseen.

Uskonnonvapauskomitean varapuheenjohtajana toiminut professori Juha Seppo sanoi minulle vuonna 2003 uskonnonvapauslain tultua vahvistetuksi, että laki säilyisi pitkälle 2000-lukua — paitsi säännös alaikäisen nuoren oikeudesta päättää uskonnollisesta asemastaan vain yhteisymmärryksessä huoltajiensa kanssa. Mitään ei kuitenkaan ole tapahtunut nyt 16 vuoteen.

Toki avioliittolain muutoksen 1.3.2017 tähden tehtiin muutokin aiheellinen muutos, että lapsen liittämistä uskonnolliseen yhdyskuntaan on huoltajien päätettävä vain yhdessä. Toista avioliittolain muutosta 1.6.2019 ei taas otettu huomioon uskonnonvapauslaissa, sillä alaikäinen lapsen synnyttänyt äiti on lapsen huoltaja kuitenkin vailla mahdollisuutta itse vapautua huollettavana olemisesta kuten ennen avioliitto solmimalla.

3) Katsomusopetuksesta vapautetut. Uskonnonvapauslakia tuskin voidaan muuttaa niin, että rekisteröidylle uskonnolliselle yhdyskunnalle annettaisiin oikeus päättää, että jokin tietty koulussa annettava uskonnonopetus on tämän yhdyskunnan jäsenille oman uskonnon opetusta, johon osallistumisesta ei jätettäisi oppilaan huoltajan tai opiskelijan pyynnön varaan. Tilannetta ei saa yrittää käyttää ET:n vahingoksi millään lailla.

4) Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetus. Oppivelvollisuuden ylittäneiden perusopetuksesta säättävän perusopetuslain 46 §:n ensimmäinen virke viittaa niihin muihin perusopetuslain säännöksiin, joita tähän opetukseen sovelletaan. Virke on muutoin alkuperäisessä vuoden 1998 asussaan pitäisi niitä muutamaa välttämättömästä muutosta, jotka oli tehtävä, kun pykälää muutettiin 1.1.2018 alkaen uudistettaessa tämän opetuksen rakenne. Sovellettavien säännösten luettelo olisi kuitenkin pitänyt samalla päivittää, sillä perusopetuslain säännöksiä on vuosien mittaan muutettu tai niitä on lisätty. Tämän seikan huomasi kommentoidessani vuonna 2017 Opetushallitukselle aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden luonnosta.

Yhdistyksemme teki 7.4.2017 OKM:lle täsmällisen ja yksityiskohtaisesti perustellun esityksen 46 §:n (1. virkkeen) muuttamisesta *pykälän yksikäsitteisen sovellettavuuden, yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden*. Ensimmäinen kohta viittaa yllä mainittuun sovellettavien säännösten luettelon päivittämiseen, toinen kohta opintoistaan päätösvallan antamiseen alaikäiselle opiskelijalle itselleen kuten asianlaita on lukiokoulutuksen opiskelijalla ja ammatillisen koulutuksen opiskelijalla ja kolmas kohta siihen, että tällöin alle 18-vuotias opiskelija voi uskonnollisen asemansa puitteissa huoltajansa sijasta itse tehdä uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevan perusopetuslain 13 §:ssä tarkoitetun ilmoituksen, pyynnön tai päätöksen, kuten on siis vastaava asianlaita lukiokoulutuksen opiskelijalla.

Esityksemme tueksi kantelin eduskunnan oikeusasiamiehelle opetussuunnitelman perusteiden ongelmista, jotka johtuivat 46 §:n päivittämättömyydestä. Toimitin ministeriölle myös kaikki esityksemme täydennykset ja kanteluasiani moninaiset asiakirjat (diaarinumero OKM/30/592/2017). Apulaisoikeusasiamies siirsi kanteluni OKM:n käsiteltäväksi. Ylijohtaja Eeva-Riitta Pirhosen ja johtaja Jari Rajasen 13.12.2017 apulaisoikeusasiamiehelle antama vastaus (OKM/12/022/2017) päättyi seuraavasti: ”Tarpeenmukaiset

säännösmuutosesitykset on tarkoitus antaa vuoden 2018 aikana ja opetus suunnitelman perusteita päivitetään säännösmuutosten mukaisesti.” Mitään säännösmuutosesityksiä ei kuitenkaan ole kuulunut, vaikka vaalitkin on välillä käyty.

Opetushallitus on kuitenkin vahvistetuissa opetussuunnitelman perusteissa siirtänyt perusopetuslaista piittaamatta päätösvaltaa alaikäiselle opiskelijalle hänen huoltajaltaan. Edelleen Opetushallitus on uskonnon ja elämäntietomustiedon opetusta sekä uskonnollisia tilaisuuksia perusopetuksessa koskevissa ohjeissaan jo pitkään ottanut seuraavan kannan: ”Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa huoltajan sijasta valinnoista päättää eräin jäljempänä mainituin poikkeuksin kuitenkin oppilas itse.” Ainoa tässä mahdollisesti tarkoitettu poikkeus on seuraava perusopetuslain 46 §:n mukainen viittaus huollostaan jo vapautuneisiin opiskelijoihin: ”Oppivelvollisuusiän ylittäneille järjestettävässä perusopetuksessa opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietomustietoa.”

Opetushallitus oli siis omasta puolestaan havainnut välttämättömäksi toteuttaa ne seikat, joita esityksemmekin ajaa.

OKM:llä on nyt hyvin aiheellista kuroa umpeen 46 §:n 1. virkkeen jälkeensä jääneisyys opetuksen käytännöstä. Luvattua lakiesitystä kaivataan.

5) Lukiolain täsmentäminen. Lukiolain 16 §:n 7 momentin mukaan opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäntietomustietoa. Tämä säännös oli jo edellisessä, vuoden 1998 lukiolaissa, mutta säännöstä täsmensi vuoden 2017 loppuun asti vuoden 1998 lukioasetuksen säännös, joka yhtäpitävästi muotoiltuna sanoi, että sellaisenkin opiskelijan katsottiin aloittaneen lukiokoulutuksen vasta 18 vuotta täytettyään, joka tosiasiallisesti oli aloittanut sen alle 18-vuotiaana mutta joka jatkoi sitä saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa 18 vuotta täytettyään, kunhan opinnot olivat olleet keskeytyneenä vähintään vuoden ajan. Ilman tätä täsmennystä lukiolain säännös on kaiketi ymmärrettävä sananmukaisesti eli niin, että valinnanvapautta varten opiskelija ei ole saanut olla päivääkään lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana. Täsmentävä, sananmukaista tulkintaa lieventävä säännös kumottiin erehdyksessä lukioasetuksen muuttamisesta 26.1.2017 annetulla valtioneuvoston asetuksella (45/2017) mukamas tarpeettomana. Hullua on, että lukioasetuksen säännöstä olisi tarvittu edelleen siinäkin asiassa, jonka vuoksi asetuksen muutokseen oli ylipäätään lähdetty.

Oikeasti menetellen lukioasetuksen säännös olisi tullut jättää kumoamatta. Jos säännös olisi sitten aikanaan uuden lukiolain tilanteessa haluttu säilyttää, se olisi tällöin perustuslain 80 §:n nojalla tullut siirtää itse lakiin ja

silloin sisällyttää sujuvasti nykyiseen 16 §:n 7 momentin virkkeeseen. Mutta säännös olisi tällöin tullut hyväksyttävästi perustella, mikä tuntuisi mahdottomalta, koska perusteluita sille ei annettu edes vuonna 1998. Toinen mahdollisuus olisi ollut muuttaa joko silloista tai uutta lukiolakia sanomaan suoraan, että valinnanvapaus on 18 vuotta täyttäneellä opiskelijalla, joka ei ole ollut lukiokoulutuksessa alle 18-vuotiaana. Mutta tällaista ankaroitusta ei kyllä olisi voitu mitenkään perustella.

Joka tapauksessa lukioasetuksen säännöksen kumoaminen erehdyksessä ja lukiolain saattaminen sitä kautta epämääräiseksi olisi korjattava lukiolaisa. Yksinkertaisin ja oikeastaan ainoa tapa olisi muuttaa lukiolakia niin, että opiskelijalle, joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämänkatsomustietoa. Tällöin siis noudatettaisiin yllä selostettua perusopetuslain käytäntöä. Muutosta voisi vastustaa sillä perusteella, että se saattaisi vaarantaa ET:n uskonnottomuuden ja näin toimia uskonnotonta katsomusvähemmistöä vastaan. Mutta ainakaan aikuisten perusopetuksessa ja aikuisten lukiokoulutuksessa uskonnon ja ET:n keskinäinen täysi valinnanvapaus ei tietävästi ole aiheuttanut ET:lle ongelmia. Lukiolain 16 §:n 7 momentin muuttaminen tekemään ero toisaalta nuorille tarkoitetun lukiokoulutuksen oppimäärän ja toisaalta aikuisille tarkoitetun lukiokoulutuksen oppimäärän mukaan opiskelevien kesken olisi taas nurinkurista, koska molemmissa ryhmissä on sekä alle 18-vuotiaita että 18 vuotta täyttäneitä opiskelijoita. Kysymyksen luonne koskee ikää, ei oppimäärää. Tämä ero on kyllä voitu tehdä lukiolain 11 §:n 1 momentissa taito- ja taideaineiden osalta, koska 18 vuoden ikäraja ei näissä aineissa ole oleellinen. Voidaan myös arvioida, että nuorisolukiossa niiden valtakirkkoon kuuluvien 18 vuotta täyttäneiden opiskelijoiden määrä, jotka eivät olisi suorittaneet uskonnon pakollisia opintoja alle 18-vuotiaana, olisi suhteellisen vähäinen, ja heistäkin vain jotkut hakeutuisivat ET:n pakollisiin opintoihin.

Olen tuonut tämän ongelman ja sen ratkaisuehdotukseni OKM:n ja eduskunnan sivistysvaliokunnan tietoon yhdistyksemme lausunnoissa uuden lukiolain luonnoksesta ja sitä koskeneesta hallituksen esityksestä.

Olen myös kannellut useampaan kertaan ja hyvin perusteellisesti oikeuskanslerille mainitsemastani valtioneuvoston asetuksen esittelystä, mutta kaikki kanteluni on hylätty perustein, joita en ymmärrä. Olen kannellut, mutta turhaan, eduskunnan oikeusasiamiehelle siitä, että Opetushallituksen asianomainen ohje vaikenee ongelman seurauksista. Olen joka tapauksessa toimitanut kaikki nämä kanteluni ja niiden ratkaisut OKM:n tietoon.

Terveisin matematiikan dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 Helsinki; 045 2129763; jouni.luukkainen@helsinki.fi